

YÖNETİM

Editör:

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Etkinlik sayfası sorumlusu:

Arş. Gör. Fatih DOĞRU

Tanıtım sayfası sorumlusu:

Arş. Gör. Duygu KAMACI

Haber sorumlusu:

Okt. Dr. Ferdi BOZKURT

Sayfa tasarımı:

Okt. Ezgi ASLAN

İLETİŞİM

Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü 26480 Meşelik

Telefon

0222 239 37 50 / 2350

<http://sozmer.ogu.edu.tr/>

[https://twitter.com/
esogusozmer](https://twitter.com/esogusozmer)

[https://www.facebook.com/
esogusozmer/](https://www.facebook.com/esogusozmer/)

E-POSTA:

esogusozmer@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Doç. Dr. Bilal ÇAKICI ile Röportaj	2
Prof. Dr. Oktay AHMED ile Röportaj	3-4
Prof. Dr. Yeşim AKSAN ile Röportaj	5
Dr. Kamila Barbara STANEK ile Röportaj	6
Arş. Gör. Huriye SÖZER ve Arş. Gör. Melike ÜZÜM ile Röportaj	7-9
Kongre Duyurusu	10

Merhaba,

SÖZMERBÜLTEN 1. yaşını doldurdu, çok mutluyuz...

Aylar önce ilk sayıyı hazırlarken duyduğumuz heyecan ve endişeyi daha unutmamışken bir yıl ne de çabuk geçiverdi. Bu on iki aya 4 sayı ve bir uluslararası sempozyum sığdırdık. Aslına bakarsanız büyük iş yaptık. Yeterli mi elbette değil. Daha büyük ve özgün işler yapmalıyız.

İlk yılımız var olma mücadelemizdi ve bunu başardık. Nicelik olarak var olmayı hedeflemedik ama mutlaka düzenli bir periyotta çıkmalıydık ve öyle oldu... Şimdi artık nitelik derdinde olmalıyız, iyi işler çıkarmalıyız...

İşte ikinci yılımızın ilk sayısı yani 5. sayımız... Bu sayıda III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu'na katılan değerli bilim insanlarıyla yapılan özgün röportajlar var. Bu röportajları Ezgi ASLAN, Songül İLBAŞ, Şerife SAZAK Sezergül YIKMIŞ ve Duygu KAMACI yaptılar.

3-4 Kasım 2016 tarihleri arasında Eskişehir'de gerçekleştirdiğimiz III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı ile ilgili çalışmalar devam ediyor. Bildirilerin bizim elimize geç ulaşmasından dolayı bir miktar gecikme olacak, şimdiden özür diliyoruz.

2. yaşımıza girerken 5. sayımız hayırlı olsun... Emeği geçenlere binler teşekkür...

Saygılarımla

Erdoğan BOZ

YAKLAŞAN ETKİNLİKLER

Değerli Sözlükbilimi Araştırmacıları,

5. Uluslararası Sözlükbilimi ve İkinci Dil Öğretimi Sempozyumu ve 12. Ulusal İki Dilli Sözlük Sempozyumu 2017 yılının Kasım ayı başında Chinalex ve İki Dilli Sözlük Topluluğunun desteğiyle Hebei Üniversitesi, Tianjin, Çin'de yapılacaktır. Etkinliğin ana teması "İkinci Dil Öğretimi ve Küreselleşme ve Kültürlerarası İletişim Çağında Sözlük Yapımı"dır.

Etkinlikteki ana konular:

Öğrenici sözlüğü araştırmaları, derlenmesi ve yayımlanması,

Öğrenici sözlükleri ve ikinci dil öğretimi ve öğrenimi,

Öğrenici gereksinimlerinin analizi ve sözlük yapımı,

Öğrenici derlemi ve sözlük yapımı,

Bilgisayar destekli ve internet bağlantılı sözlük yapımı ve sözlük veri tabanları.

Etkinlik için önemli tarihler:

Özet gönderimi için son tarih: 10 Temmuz 2017

Bildirilerin değerlendirilmesinin ilanı: 31 Temmuz 2017

Etkinliğe katılım ücretlidir. Lisansüstü öğrenciler için katılım ücreti 100 dolar, akademisyenler için katılım ücreti 150 dolardır.

Ayrıntılı bilgi için <http://bilex.gdufs.edu.cn> sitesini ziyaret edebilirsiniz.

Dr. Ferdi BOZKURT

E.A. Türk Dil Kurumunun 1995-2004 yılları arasında sürdürdüğü "Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi" kapsamında toplamda 12 sözlük yayımlanmıştır. Bunların büyük bir çoğunluğu Türkçenin tarihî sözlükleridir. Bu proje tamamlanmış olsa da Türkçenin henüz yayımlanmamış birçok tarihî sözlükleri bulunmaktadır. Bu sözlüklerin bir kısmı da Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü lisansüstü öğrencileri tarafından çevriyazısı yapılmış veya yapılmakta olup yayıma hazır hâle getirilmektedir. Türk Dil Kurumu, 2004'te tamamlanan bu projeyi tekrar canlandırarak hazır hâlde olan sözlükleri yayımlamayı planlıyor mu? Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

B.Ç. Sözlük hazırlama işi, Türk Dil Kurumunun asli işlerindendir. Kuruluşundan bu yana yayımladığı yaklaşık 1200 eser içerisinde sözlüklerin oranı neredeyse %20'dir. İlk baskısını 1945 yılında yaptığımız Türkçe Sözlük'ten sonra değişik alanlara yönelik çok sayıda terim sözlüğü yayımlayan Kurumumuz, 1995 yılında başlattığı Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi'yle sözlük yayımlama işine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu proje kapsamında Türk Dilinin Tarihî Sözlüğü adlı proje devreye sokulmuş ve proje kapsamında XIII., XIV., XV. yüzyılda yazılan 500 kadar eser tespit edilmiş ve bu eserlerin büyük bir bölümü taranarak fişlenmiştir.

Yine Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi'nin içinde yer alan çalışmaların alt bölümlerinden olan Türkiye Türkçesinin Tarihî Sözlükleri adlı proje başlatılmıştır. Bu projenin esas amacı, Cumhuriyetimizin kuruluşuna kadar yayımlanmış eski sözlüklerimizi -iki dilli sözlükler hariç- çeviri yazılı olarak yayıma hazırlayarak tarihî sözlükler alanındaki tecrübemizi ortaya koymak suretiyle günümüz sözlük okurunun söz konusu sözlüklerden yararlanabilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda Burhân-ı Katı, Lehçe-i Osmânî, Lehçetü'l Lügat, Mükemmel Osmanlı Lügati, Resimli Türkçe Kamus, Lügat-i Cudî, Yeni Türkçe Lügat, Ahterî-i Kebir, Müntahabât-ı Lügat-i Osmâniyye, Lügat-i Nâcî, Kamus-ı Türkî, Lügat-i Halîmî, Lügat-i Ni'metü'llâh ve Türk Lügati'nin 1927 yılında eski harflerle yayımlan ilk iki cildinden sonraki 3 ve 4. cildi yayımlanmıştır. Velet Çelebi tarafından hazırlanan ve 10 ciltte tamamlanan Türk Dili'nin ise çeviri yazısı yapılmış hâlde olmak üzere yayımlanma hazırlıkları devam etmektedir.

Öbür yandan Lügat-i Kamus, Zübdetü'l-Lügat (Hüseyin Remzi'nin 1871'de hazırladığı bu sözlük, 1888'de Lügat-i Remzi ve 1890'da Ünsü'l-Lügat adı altında iki ayrı baskı olarak da yayımlanmıştır.), Mir'atü'l-Lügat, Lügat-i Ebuzziya, Lügat-i Şemsettin ve Kamus-ı Osmanî gibi sözlükler, Türkiye Türkçesinin tarihî sözlükleri kapsamında olmasına rağmen henüz yayımlanmamıştır. Ancak, bu sözlüklerin yayımlaması çalışmaları Kurumumuzca devam ettirilmektedir. Adlarını dile getirdiğimiz sözlüklerle beraber söz konusu proje kapsamında belirtilen alan içerisinde yer alan başka sözlükler de sözlükçülüğün gerektirdiği ilmî metotlarla hazırlanmaları hâlinde Kurumumuzca yayımlanarak ilgililerin dikkatine sunulacak ve çalışmanın bütünlüğü sağlanmış olacaktır.

E.A. İlk soruda bahsettiğimiz, önceden yayımlanan ve hâli hazırda yayımlanmayı bekleyen tarihî sözlüklerin tümünün bir arada sunulacağı çevrimiçi bir sözlük projesi gerçekleştirilebilir mi? Arapça için hazırlanmış <http://www.almaany.com/> ve Farsça için hazırlanmış <http://www.vajehyab.com/> gibi çevrimiçi sözlükler örnek alınarak ve geliştirilerek, bu sözlüklerin veri tabanları çevrimiçi ortamda sunulursa Türkçe için ve Türk sözlükbilimi için çok faydası olur kanaatindeyiz. Türk Dil Kurumu böyle bir projeyi hayata geçirmeyi düşünüyor mu?

B.Ç. Türkiye Türkçesinin Tarihî Sözlükleri adlı proje kapsamında yayımlanmış ve proje sonrası yayımlanması muhtemel aynı tür sözlüklerin tıpkı çevrimiçi Büyük Türkçe Sözlük gibi bir arada muhataplarına sunulması işi, düşündüğümüz çalışmalar arasında yer almaktadır. Ayrıca, bu sözlükleri de dikkate alarak Kurumumuzca oluşturulan bir heyet tarafından hazırlanmakta olan Osmanlı Türkçesi Sözlüğü yakın zamanda halkımızın istifadesine sunulacaktır.

Hazırlayan: Ezgi ASLAN

S.İ. Merhaba Sayın Ahmed, biz sizi tanıyoruz ama okuyucularımız için kendinizi biraz tanıtır mısınız?

O.A. Adım Oktay Ahmed. 1967 Üsküp (Makedonya) doğumluyum. Üsküp "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesiyim. 2001 yılında yüksek lisans, 2005 yılında da doktora tezimi savundum. Türkçenin morfolojisi ve sentaksı konularında profesörüm. Şu anda Üsküp Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanayım. Kendi kurumum dışında, İştip Filoloji Fakültesi ve Üsküp Pedagoji Fakültesi gibi, Makedonya'da başka kurumlarda da derse girmiş biri olarak, Makedonya Türkolojisini aktif olarak ayakta tutanlardanım. Son yıllarda derlem dilbilim ve deyimbilim konularına ilgi göstermekteyim.

S.İ. Daha çok biçimbilgisi üzerine çalışmalar yaptığınızı biliyoruz, bu konuda en çok düşülen hatalarla ilgili neler söyleyebilirsiniz?

O.A. Türkçede, diğer dillerde de olduğu gibi, iki tipte hata vardır. Birincisi, eğitim görmemiş insanların dilinde görülen hatalar ki bunlar daha çok yazılı dilde görülen hatalardır ve normal olarak karşılamak gerekir ve ikincisi, eğitim görmüş insanların dilindeki hatalar. Birinci gruptaki insanların konuşma dili genelde ağız olduğu için, bunları yanlış olarak görmemek lazım, çünkü bunlar sadece standart dile göre yanlıştır ama ikinci gruptaki insanların hem konuşma hem de yazı dilinde gördüğümüz hatalar, içler acısıdır. Bunlarda hem Türkçede çok sık görülen

hatalar hem de yabancı dillerin etkisiyle bir melez dil ortaya çıkmaktadır. Çok sık görülen hataların başında şüphesiz ki lokatif ekinin "dA" edatıyla karıştırılması gelmektedir. Sanki yeni bir kuralmış gibi, edat önceki kelimeyle bitişik yazılırken, durum bildiren lokatif eki ise ayrı yazılıyor. Eğitim görmüş insanlarda bu hatayı her gün görmek çok kötü bir duygu. Bunları medya da her gün yapıyor ve gençlerin kafası karışıyor. Hele hele Makedonya'da öğrencilere Türkçeyi öğretirken, bu yanlışların çok sık medyada görülebildiklerini mutlaka vurguluyoruz, aksi hâlde öğrenci bize geri dönerek, "Hocam siz kuralı böyle verdiniz, ama medyada şöyle gördük." diyebiliyor.

Çok kelimedenden oluşan cümlelerde, genitif ekinin bazen kullanılmadığına da şahit oluyoruz. Bunları kelime grupları olarak düşünmek lazım ve her kelime grubunu birer unsur olarak ele alırsak, ek eksikliğini görebilmiş oluruz. Türkçenin bir önemli özelliği olan "aynı fonem yapısına sahip ve aynı cinsten iki ekin üst üste gelmemesi" kuralının sık sık çiğnendiğini de görüyoruz. En sık yapılan yanlışlardan biri, üst üste iki defa /-mA/ olumsuzluk ekinin kullanılmasıdır. Örneğin: Görmemezlik. Doğrusu, "görmezlik"tir. Son yıllarda İngilizceden giren kelimelerin Türkçeye

uyarlanarak değil de orijinal telaffuzuyla kullanılması bana çok gülünç geliyor. Orijinal telaffuz derken, Türklere göre orijinal telaffuzu kastediyorum. Örneğin, dünyanın her yerinde "gigabayt"tır, Türkçede artık "cigabayt", her yerde "laptop"tur, Türkçede "leptap", her yerde "rock" (rok)'tur, Türkçede "rak" vb. Öte yandan Türkçe, tüm diğer diller gibi, kapalı bir sistem değildir. Bu tür yanlışlardan dolayı her dil değişir, ilerler, gelişir. Bu yanlışlar olmasaydı, dünyanın hiçbir dili bugün bildiğimiz şekilde olmazdı, gelişmezdi. Öte yandan, "Esperanto" gibi kapalı sistem olan diller, hiç yanlış görmediği için, yok olmaya tabidir. Öyle ki, dildeki yanlışlar kuralları alt üst ettiği için kötü, ama uzun vadede dili geliştirdiği için, o kadar da kötü şeyler değil. Biliyorum, bir dilciden bunu duymak çok tuhaf ama bu bir gerçektir.

S.İ. Türkçede sıfır biçimbirimler üzerine bir makaleniz var, benzer durumlar Makedoncada da görülüyor mu?

O.A. Bu sıfır biçimbirimlerin artık Türkçede de kabul edildiği ve bu konuda çalışmaların yapıldığını görmek, bu konuda yıllarca kafa yoran biri olarak, beni çok sevindirmektedir. Hâlâ bunların herkes tarafından

kabul edildiğini söyleyemeyiz. Geçenlerde Alman bir meslektaşımızla iki saat benzer bir konuda tartıştık ve anlaşılmadık. Hâlâ bazıları bu durumlara sadece "ek yok" diyerek, buralarda sıfır biçimbirim veya benim daha çok sevdiğim, "boş morfem" in olduğunu kabul etmiyor. Mademki bir kelime bize belli işaretleyici sınıfları veya kümeleri konusunda bilgi veriyor, o zaman orada ek vardır demek. Bazen o ekin fonemik yapısı yoktur ama görevi vardır. Ekin varlığı veya eksikliği bize bir bilgi verirse, mutlaka onu ek olarak ele almak lazım. Türkçede bir de bu boş morfem kavramının cümlede başka boş unsurlarla karıştırıldığını sık sık görmekteyiz. Boş morfem, fonemik yapısı olmayan, ancak kelimede görevi olan unsurdur. Cümle seviyesinde, morfemik yapısı olmayan, ancak görevi olan unsurlar boş morfem değildir. Bunlar sentaktik unsurlardır, oysa boş morfem, morfolojik unsurdur.

Boş morfemler Makedoncada da var, ancak Makedon dilcileri "boş morfem" kavramını henüz kavrayabilmiş değildir, dolayısıyla bu konuda çalışmalar bulunmamaktadır. Tabii, Türkçe ve Makedonca bambaşka dil aileleri mensupları olduğu için, bu boş morfemler de farklı yerlerde görülmektedir.

S.İ. Makalenizde eylemlerin olumlu çekimlerinin biçimbilgisel işaretleyicisinin olmamasından da bahsediyorsunuz ancak bu konu üzerinde fazla durmuyorsunuz. Bu konuda makalenizdekilere ekleyebileceğiniz düşünceleriniz var mı?

O.A. Aralık ayında Belgrad'da bir toplantıda Türkçede isimlerin morfemik yapısının teorik modeli konusunda konuşma yapmıştım. Çok kapsamlı bir model ele alınan bu çalışmada, Türkçede fiillerin morfemik yapısının teorik modelinin çok karmaşık olduğu için başka bir çalışmada buna değinmenin gereği üzerine durmuştum. Boş morfem üzerinde çalışınca, önceden göremediğim birçok unsur ortaya çıkıyor. Her ne kadar bunun üzerine dursam, bir ara sonra mutlaka yeni bir şey gözüme çarpıyor. Adı geçen makalede ("Review of Turkish Null Morphemes") konuya sadece kısa hatlarıyla değindim, oysa bu konuda söylenecek çok şey var. İsimlerin modelini çıkardım, ancak fiillerin teorik modeli hakkında şimdilik sadece bazı notlarım var ve bu notlar henüz basılabilecek aşamada değil. Demek ki, o makaleye eklenebilecek şeyler var mıdır değil de, asıl mesele bunu ne zaman bir teorik model şeklinde basacağımıdır. Tabii ki var. Hem ekleyeceğim çok şey var. Çalışmalarım sürüyor, umarım yakında basarım.

Zira fiillerde biçim kümesinde işaretleyici boş morfemse, o zaman fiil de olumlu şekildedir. Sadece bu değil, fiillerde birçok başka küme de vardır ve bunların varlığı veya eksikliği, fiilin görevini ve cümledeki bağıllık değerini de etkiliyor. Türkçede fiillerin morfemik yapısı çok karmaşık ve zengindir. Burada geleneksel dil çalışmalarında görülmeyen birçok unsur vardır.

S.İ. Çok yaygın bir çalışma alanı olmasa da dilbilimde dilsel boşluk olarak adlandırabileceğimiz bir konu var. Dilsel boşluğun, sözlüksel boyutunun yanında bir de dilbilgisel boyutu var ve bu tür boşluklar ses, biçimbirim ya da dilbilgisel ulam biçiminde ortaya çıkabiliyor. Dilsel boşluk ya da sözlüksel boşluk üzerine çalışmalarla karşılaştınız mı? Sıfır biçimbirimleri bu bağlamda değerlendirip, bunların dilde birtakım boşluklara yol açtığını söyleyebilir miyiz?

O.A. Sizin dilsel boşluk dediğiniz kavram, az önce de vurguladığım gibi, Türkçede bazen sıfır biçimbirimle karıştırılıyor ve bu çok yanlış. Yanlışlarla dolu bazı çalışmalara rastladım. Bir makaleye alenen tepkimi gösterdim, ancak dilcilerin de bu konuları iyi kavrayamamaları ayrı bir sıkıntı. Sentaktik seviyede eksik unsurların da görevi varsa ki var, o zaman onları da incelemeye dâhil etmek gerekir. Eksik unsurların dilde birtakım boşluklara yol açtığını zannetmiyorum, çünkü benim için bunlar fiillen cümlede olsun veya olmasın, görevi varsa veya bir konuda bilgi verirse, benim için unsurdur ve böyle düşünmek de gerekir. Bunlar dilde boşluk değildir. Bu boş birimler dilin her aşamasında görülebilir: fonetik, morfolojik, sentaktik, semantik vb. Bunlar dilde boşluklar yaratmaz, çünkü dilde boşluklar bazen var olan unsurlarla da elde edilebilir. Örneğin: "Kitabında var." cümlesinde, bunun aslında "senin kitabında" mı "onun kitabında" mı belli değil. Cümle ekseninde eksik olan unsuru tabii ki bağlamdan çıkarabiliriz, ama cümle seviyesinde bu belli değil. Kısacası, Türkçede bu boş unsurlar konusunda daha çok çalışılması gerekir. Umarım yeni nesil dilciler bu incelikleri görür ve çalışmalarında ele alır.

Hazırlayan: Songül İLBAŞ

Ş.S. Merhaba

Y.A. Merhaba

ŞS: Dil araştırmalarında istatistiksel durumları belirleme ölçütü nedir? Çalışmalarda sıkça kullanılan “sık, yaygın, işlek” ve “nadir, ender, seyrek” terimleri istatistiksel bir sonuca göre mi yoksa sezgisel olarak mı kullanılıyor?

YA: Çok çeşitli istatistiksel ölçüler dil çalışmalarında kullanılabilir. Örneğin, ki-kare, oran ölçüleri vb. gibi istatistiksel anlamlılığı yansıtan ölçüler. Seçilecek ölçü çalışmanın amacına uygun olmalı ve istatistik bilimi alanında bir uzmanın danışmanlığında belirlenmelidir. Daha özel bir örnek olarak, eşdizimlilik listelerini oluşturmada kullanılan istatistiksel hesaplamalar Log-likelihood, MI, MI3, T, dice coefficient ve log dice coefficient değerleri verilebilir. Türkçe Ulusal Derlemi'nin Tanıtım Sürümü (TUD-TS) (<http://www.tnc.org.tr>) arayüzünde bulunan istatistik bileşeni, söz konusu değerleri ve ayrıca eşdizimli sözcüklerin metinlerdeki sıklığı, gözlenen ve beklenen sıklık değerleri, kaç farklı metinde geçtiklerini otomatik olarak hesaplamaktadır. Eşdizim belli bağlamlarda, bir sözcüğün belirli bir aralık içinde en sık ve güçlü biçimde birlikte kullanıldığı sözcüktür. İstatistiksel ilişki ölçüleri yardımıyla belirlenir. Bu ölçülerinin çoğu, iki sözcük arasındaki istatistiksel ilişkinin miktarını gösteren ilişki puanı formülleriyle tanınır. İlişki puanı, olası tüm sözcük çiftleri için hesaplanır. Yüksek puanlı sözcük çiftleri eşdizimli olarak verilir. Üç nicel özellik eşdizim hesaplamalarında kullanılmaktadır: (i) birlikte gözlenme sıklığı: Beklenen ve gözlenen birlikte-gözlenme frekanslarının incelenmesi; (ii) birlikte görülme anlamlılığı: Bir sözcük çiftinin istatistiksel olarak anlamlı bir eşdizimlilik gösterip göstermediği; (iii) etki büyüklüğü: Gözlenen frekansın beklenen frekansa oranı. TUD-TS arayüzünde eşdizim listelemede kullanılan ilişki ölçülerini söz konusu nicel özelliklerle ilişkilendirebiliriz.

- Birlikte gözlenme sıklığı, beklenen ve gözlenen görülme sıklığına göre sözcükleri sıralar.

- Log-likelihood istatistiksel anlamlılık ölçüsüyle eşdizim listesi oluşturur.

- Mutual information etki büyüklüğünü gözönüne alarak eşdizim listesi oluşturur.

- MI3, dice katsayısı, Log Dice katsayısı puanları yukarıdaki ölçütleri kullanan melez ölçüler olarak eşdizim listeleri yapar.

Çalışmalarda sıkça kullanılan “sık, yaygın, işlek” ve “nadir, ender, seyrek” terimleri istatistiksel bir sonuca göre, yani istatistiksel anlamlılığı yansıtır biçimde ya da böyle bir hesaplama yapılmadan, genel gözlemlere dayanılarak da kullanılabilir. Sıklık belirlemede “birlikte gözlenme frekansı” çokça kullanılan nicel araçtır. Örneğin, eşdizimlilik belirlemede bu sayede sorgu terimiyle sık gözlenen eşdizimli sözcükleri görebiliriz. Eşdizimli sözcükler sıklıklarına göre

sıralandığında, en sık gözlenen sözcükler listenin en başında yer alır. Bu ölçü, sadece frekanslara odaklandığı için güvenilir bir ölçü değildir. Çünkü eşdizim listesinde yer alan birlikteliklerin çoğu istatistiksel olarak anlamlı değildir. Sorgu sözcüğü ve sıklıkla birlikte olduğu sözcüklerle arasındaki birliktelik gücünü (İng. collocational strength) ölçmek için diğer ilişki ölçülerini yani, Log-likelihood, Mutual information gibi, kullanmak gerekir.

Yine sıklık bağlamında devam edersek, gözlenen sıklığa göre yapılan bir listenin yetersizliği dağılım (İng. dispersion) değeri hesaplanınca ortaya çıkar. Dağılım değerleri, örneğin derlem-temelli bir sıklık sözlüğünde, sözlükteki başsözcüklerin (İng. lemma) bütün derlemdeki farklı türler ve alanlarda nasıl dağıldığını göstermesi açısından önemlidir.

ŞS: Bu röportajı gerçekleştirdiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Hazırlayan: Şerife Sazak

S.Y. Polonyalı bir dilci olarak çeviriler konusunda özellikle atasözü ve deyimlerin çevirisinde nelere dikkat edilmeli?

K.B.S. Önce kelimenin tek tek açıklaması yapılmalı ardından da çağrışımları verilmeli. Aslında bu yaklaşım iki dilli atasözü sözlüğünün de nasıl olması konusunda yol gösterir.

S.Y. Bu yaklaşımlarınızı kullandığınız bir çalışmanız oldu mu?

K.B.S. Benim hazırlamaya çalıştığım bir atasözü sözlüğü var. Toplumlar yaşam tarzları ve köklere baktığımız zaman aslında aynıdır ve karşılaştıkları sorunlar da aynıdır sadece karşılaştıkları nesneler, unsurlar farklıdır. Bizim Polonya'da nehir vardır sizde büyük kıraç. Biz varlıkları balığa benzetirken siz ineğe benzetebilirsiniz ama mantık aynıdır. Atasözlerinde ve deyimlerde eş anlamlılık mümkündür ki bu konu benim doktora çalışmamdı. Atasözleri arasında eş değerliliğini bulamayacağımız oran % 5'i bile bulmaz.

S.Y. Sözlüğünüzde madde başlarını nasıl sıralayacaksınız?

K.B.S. Tam olarak karar vermedim ama tematik olarak hazırlamayı düşünüyorum. Tematik olursa çeviri esnasında aynı anlamı

taşıyan diğer atasözleri de aynı anda görülebilir. Fakat burada da şöyle bir sıkıntı oluyor bir atasözü kullanımına göre farklı anlamlar kazanabiliyor bu durumda da bir atasözü aynı anda birden fazla konu başlığı içinde yer alabilir.

S.Y. Hocam bu keyifli sohbet için teşekkür ediyorum.

K.B.S. Asıl ben teşekkür ederim çok keyif aldım bunları size anlatmaktan.

Hazırlayan: Sezergül YIKMIŞ

Duygu Kamacı: Elektronik sözlük kullanımında karşılaştığınız güçlükleri çalışma alanınızdan yola çıkarak sözlük-kullanıcı ilişkisi bakımından yorumlayabilir misiniz?

Huriye Sözer: Artık çalışmaların olmazsa olmazı elektronik ortamlar. Ben Türkiye Türkçesi üzerine çalışmalar yapıyorum. En çok kullandığım sözlükler, Türk Dil Kurumunun web sitesindeki sözlükler. Güncel Türkçe Sözlük'te bazı bilgilerin daha güncel olmasını bekliyoruz. Örneğin "kiplik" terimi, uzun zamandır dilbilim alanının da bir terimi olmasına rağmen Güncel Türkçe Sözlük'te sadece felsefe terimi olarak geçiyor. Eşdizim terimine hiç yer verilmemiş; derlem terimi dilbilim terimleri arasında yok. Bu tarz bilgiler çok ayrıntı gibi görülebilir. Fakat Güncel Türkçe Sözlük, basılı olmadığı için hacim sıkıntısı da olmayan bir sözlük. Bu yüzden olabildiğince bilgiler yenilenmeli, eklenmeli. Katkıda bulunan araştırmacıların verdiği bilgiler hemen yer almalı. Böylece hem sözlük zenginleşir hem de anlamsal hareketlilik daha net takip edilebilir diye düşünüyorum. Çünkü anlam, bağlam odaklı bir kavram. Farklı bağlamlara ait anlamların derlenmesinin hız kazanması için bunun gerekli olduğunu düşünüyorum. Eğer olanak varsa araştırmacılara/katkıda bulunmak isteyenlere açık bir ortam ("yorum ekle" gibi) kurulabilir.

Bir başka karşılaştığım sıkıntı ağız sözlüklerinin hepsinin elektronik ortama aktarılmamış olması. Çünkü Derleme Sözlüğü'nde bulamadığımız sözcükler için ağız çalışmalarınca toplanan verilere ihtiyaç duyuluyor. Biliyoruz ki bu veriler zamanla yok olacak, ağız kullanıcıları kalmayacak. Bir an önce Türkiye Türkçesi ağız derlemelerinin/verilerinin herkesin katkı yapabileceği elektronik bir ortam oluşturulmalı.

Elektronik sözlüklerin sadece arama odaklı olması, sözlük kullanıcılarını kısıtlayan bir durum. Sözlükte yer alan tüm madde başlarının dizinine ulaşabilmeli bir araştırmacı. Bir sözlüğe, "X sözcüğü var mı? Varsa ne şekilde var?" sorularıyla yaklaşan bir araştırmacı "Bu sözlükte hangi sözcükler var?" diye de sorgular. Bu yüzden alfabetik dizin olmalı.

Benim olmasını istediğim başka sözlük türü, elektronik yazar sözlükleri. Gerek kurumumuz gerekse başka sistemlerde yazar sözlükleri çalışılıp çıkartılmalı, elektronik olarak sunulmalı. Böylece sözlükler arası anlam hareketliliği sağlanarak hem söz varlığı hem de kullanım zenginliği olacaktır. Bizim bu anlamda bir projemiz var. Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı Başkanımız Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN başkanlığında "Orhan Kemal Sözlüğü"

başlıklı projemiz şu anda başvuru yaptığımız kurum tarafından inceleme aşamasındadır.

D.K. Çalışmalarınızda (özellikle kiplik alanında) karşılaştığınız terminolojik sorunlar sizce nelerdir? Söz konusu terminolojik sorunlar için ne gibi çözümler üretilebilir? İki dilli ve terim sözlüklerinin çözüm üretme sürecindeki rolü hakkında neler söylenebilir?

H.S. Ben kiplik üzerinde çalışıyorum. Bazı terimlerin henüz terim sözlüklerinde ve elektronik sözlüklerde yer almaması karşılaştığım en büyük sorunlardan. En azından kiplik çalışma alanının belli başlı terimlerinden sayılan bilgi kipliği (epistemic modality), eylem kipliği (event modality), istek kipliği (volition) gibi terimler elektronik dilbilim sözlüklerinde yer almalı. Daha çok İngilizce-Türkçe araştırmalarım için kullandığım Tureng Sözlük, bu anlamda iyi olanaklar sağlıyor. Türkçe hazırlanan elektronik sözlüklerin de bu bilgileri vermesini bekliyoruz. En azından elektronik terim sözlüklerinde dilbilim/dilbilgisi bölümleri oluşturulmalı ve bu terimler burada yer almalı. Bir olgu/kavram için kullanılan bütün terimlere de yer verilmeli. Bu

da başka bir problem. Örneğin cümle/tümce, eylem/fil, işaretleyici/gösterge, morfem/ek/biçimbirim...vb. Bunlar, madde başı aramalarında zorluk yaşatabiliyor.

Kiplik henüz terminolojisi oturmamış bir alan. Bu yüzden terim oluştururken Türkçe sözcükler yerine kaynak dilin sözcüğü devam ettiriliyor ve o terim o şekilde kalıyor. O yüzden terimlerin olabildiğince Türkçenin olanakları doğrultusunda hazırlanması gerektiğini düşünüyorum (Örneğin bilgi kipliği yerine epistemik kiplik; kanıta dayalı kiplik yerine evidiyensel kiplik kullanımları gibi).

D.K. Elektronik sözlük kullanımında karşılaştığınız güçlükleri çalışma alanınızdan yola çıkarak sözlük-kullanıcı ilişkisi bakımından yorumlayabilir misiniz?

Melike Üzümler: Elektronik sözlükler, genel olarak kullanım ve erişim kolaylığı nedeniyle tercih edilmektedir. Fakat bilimsel çalışmalar için güvenilirlikleri tartışmalıdır. Sözlük hazırlayıcılarının kullanılan kaynakçayı belirtmeleri faydalı olacaktır. Ayrıca genelde tanımlar kısa tutulmakta, hatta bazı sözlüklerde örnek bile yer almamaktadır. Bu açıdan resimler, videolar vb. ilavelerle tanım daha açık hale getirilebilir. Diğer bir sorun ise farklı varyantların sözlükte girdi olarak algılanmaması ve maddebaşı olarak belirlenen varyantın girilmesi zorunluluğudur. Bu durumda beklenen elektronik sözlüklerde sorgulanan sözcüğün bütün varyantlarının maddebaşı olarak girilebilmesidir. İşlevsellik açısından da sözcük türleri, sözcüğün varyantları, benzer sözcükler, eş anlamlılık ve zıt anlamlılık ilişkileri, tarihi dönemlerdeki biçimleri vb. özelliklerin tanımda yer alması kullanıcı için kolaylık sağlayacaktır.

D.K. Çalışmalarınızda (özellikle kiplik alanında) karşılaştığınız terminolojik sorunlar sizce nelerdir?

M.Ü. Terimlerin Türkçe karşılıklarının çalışmalarda çeşitlilik göstermesi okuyucu için konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Konuyu araştırmaya başlayan için de aynı şekilde bir terim karmaşası yaratmaktadır. Ben bu durumu doktora tezimde yaşadım. Örneğin Türkçede birçok evidensiyellik (evidentiality) hakkında çalışma var. Ancak bu

çalışmalarda terim karşılıkları farklıdır: evidensiyellik, tanıtıcılık, kanıtıcılık, tanıtı kipliği vb. Yine benzer şekilde deontic modality karşılığı yaygın olarak kullanılan “yükümlülük kipliği” aynı zamanda bir alt kategori olan obligative modalitynin de karşılığında kullanılmaktadır (sınıflandırma için bk. Palmer 2001). Türkçe kiplik çalışmalarında terminolojinin tam olarak kurulamadığı açıktır. Alanında uzman olanlar okuduğunda bile terminoloji sorunu sebebiyle hem yazılanları anlamakta hem de anlaşılır bir şekilde yazmada problem yaşamaktadır.

İkili terim kullanımının görüldüğü diğer örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Epistemik kiplik ve bilgi kipliği (epistemic modality)

Zorunluluk-gereklik (necessity)

Deontik ve yükümlülük (deontic modality, obligative modality)

Sayıltı ve Varsayım (Assumptive)

Üstlenme, Yüklenme ve Buyrum (Commissive)

D.K. Söz konusu terminolojik sorunlar için ne gibi çözümler üretilebilir?

M.Ü. Yabancı dillerden aktarılan terimlerin kullanımında; yaygın olan biçimi Türkçeye uyarlamak mı, yoksa yabancı bir sözcük olarak düşünüp yeni bir terim karşılığı vermek mi daha doğrudur? tartışılabilir. Benim görüşüme göre bu terimler belirli bir dile mal edilen sözcükler değildir. Örneğin ilk felsefede ortaya çıkan daha sonra aynı zamanda dilbilimsel bir terim olarak da kullanılan epistemik sözcüğü Yunanca epistemeneden gelmektedir. Türkçeye “bilgi” olarak aktarılır. Fakat bu kullanım, tarihsel süreçte yerleşmiş epistemoloji alanının içeriğini yeterince ifade etmemekte, ek açıklamalar gerektirmektedir. Terim karşılıklarında sıradan yabancı dil edinimine yönelik sözcükler yanıltıcı olmaktadır.

Türkçeye aktarımdan ziyade kavramın açıklanmasıyla ilgili ise kip ve kiplik terimleri sorunu karşımıza çıkar. Bu terimlerin ortak kullanımı ile ilgili gerek geleneksel dilbilgisi kaynaklarında gerekse güncel yayınlarda farklı yorumlamalar yer almakta, görüş birliği sağlanamamaktadır. Kipliğin semantik bir alan olması sebebiyle terimlerin açıklanması ile ilgili tabii ki tek bir yol izlenemez fakat bilimsel çalışmalarda kullanımı ile ilgili tartışılarak ortak bir karara varılabilir. Bu doğrultuda güncel çalışmalar da göz önünde bulundurularak dilbilimsel kavramları açıklamalarıyla hatta gerektiği durumda yanlış kullanımlarına atıfta bulunarak kapsamlı bir terim sözlüğü hazırlanabilir.

D.K. İki dilli ve terim sözlüklerinin çözüm üretme sürecindeki rolü hakkında neler söylenebilir?

M.Ü. Mevcut sözlükler başvuru kaynağı olarak kısmen yardımcı olsalar da işlevsel değildir. Zaten dilbilim alanında Türkçe için yeterince sözlük yoktur, var olanların da güncellenmesi gerekmektedir. Kendi doktora çalışmamdan yola çıkarak Türkçe için Fil Kategorisi Üzerine terim sözlüğü ihtiyacı vardır. Ancak hazırlanması sürecinde ortak konu çalışanların bir araya gelerek görüş bildirmesi büyük önem taşımaktadır.

D.K. İlginiz ve dikkatiniz için Huriye SÖZER ve Melike ÜZÜM, size çok teşekkür ederim.

Hazırlayan: Duygu KAMACI

Sözlükbilimi çalışmasını, uygulamasını ve gelişimini; sözlüklerin ve sözlükle ilgili referans çalışmalarının bilimsel incelemesini, gelişimini, pazarlamasını, bakımını, derlemesini ve kullanımını destekleyen Kuzey Amerika Sözlük Topluluğu [The Dictionary Society of North America (=DSNA)] bir web günlüğü (blog) bir haber bülteni, bir hakemli dergi gibi oluşumların yanı sıra 1995'ten beri iki yılda bir kongre düzenlemektedir. Bu yıl yirmi birincisi düzenlenecek olan kongre Batı Hint Adaları Üniversitesi [The University of the West Indies] Cave Hill yerleşkesinde bulunan İnsani Bilimler ve Eğitim Fakültesi [Faculty of Humanities and Education] Dil, Dilbilim ve Edebiyat Bölümü [Department of Language, Linguistics and Literature] bünyesindeki, Karayipler sözlükçülüğünü ve sözlükbilimini araştırmak için kurulan, Richard & Jeannette Allsopp Centre ev sahipliğinde 9-11 Haziran 2017 tarihinde Barbados'ta yapılacaktır.

Barbados'ta düzenlenecek olan kongre Amerika ve Kanada dışında bir yerde ilk kez yapılacaktır. Kongre Barbados'un en güzel ve

çakılsız kumsalı olan Rockley'deki dört yıldızlı Accra Beach Hotel & Spa'da gerçekleşecektir.

21. Kuzey Amerika Sözlük Topluluğu Kongresi'nde [The 21st Biennial Dictionary Society of North America] genel olarak herhangi bir dile ait sözlükçülük ve sözlükbilimini konu alan sunumlar kabul edilmekle birlikte Karayipler sözlükçülüğü ve sözlükbilimini konu alan çalışmalara özellikle ağırlık verilmektedir. Böylelikle kongrenin bölgenin türlü dil çeşitlerine yeni ilgi ve farklı araştırma yönleri uyandıracığı ümit edilmektedir. 9 Haziran Cuma günü sabah sunumlarla başlayacak olan kongre, 11 Haziran Pazar günü öğleden sonraya kadar devam edecektir. 12 Haziran Pazartesi günü, isteğe bağlı olarak, turistik yerlere gezi yapılacaktır.

Kongreye gönderilecek olan bildiri özetlerinin, referanslar hariç, 300 ila 500 sözcük arasında olması gerekmektedir. Ayrıca özetlerde, özetin yazar(lar)ını tanıttıcı referanslardan kaçınılması istenmektedir. Özetler

EasyAbs yoluyla gönderilecektir. (Daha geniş bilgi için <http://bit.ly/dsna21bb> linkine tıklayınız.) Kongre takviminde özetlerin gönderimi için son gün 15 Ocak 2017 olarak belirtilmiştir. Ancak kongreyi kaçırdım diye üzülmenin özet gönderim tarihi 15 Şubat 2017'ye kadar uzatılmıştır. Katılımcılara kabul mektuplarının ise 17 Şubat 2017'de gönderilmesi planlanmaktadır.

Kongre için kayıtlar 1 Mart 2017'de

başlayacaktır. Erken kayıt 120, normal kayıt 150 dolardır. Ayrıca öğrenci için erken kayıt 80, normal kayıt 100 dolardır. Aklınıza takılan konularda kongre düzenleme kuruluna clexp@cavehill.uwi.edu ya da jason.siegel@cavehill.uwi.edu adresinden e-mail gönderebilirsiniz.

Sözlükbilimi araştırmacılarını ve profesyonel sözlük yazarlarını bir araya getiren kongre çağdaş sözlük araştırması ve uygulaması ile ilgilenenler için önemli bir etkinliktir. 1975 yılında sözlük yapımı, sözlük çalışması, sözlük kullanımı ve sözlük koleksiyonu ile ilgilenen insanların bir araya gelerek kurduğu topluluğun 40 farklı

ülkeden sözlükbilimi ve sözlüğe dair çeşitli alanlara ilgi duyan 400'den fazla üyesi vardır. 9-11 Haziran 2017 tarihinde 21. Kuzey Amerika Sözlük Topluluğu Kongresi'nde sunum yapacak olan tüm katılımcıların DSNA'ya üye olması gerekmektedir. DSNA'ya üye olmak için tek koşul ise sözcüklere, sözlüklere ya da dile ilgi duymaktır. 21. Kuzey Amerika Sözlük Topluluğu Kongresi için <http://dsna21.weebly.com> web sitesinden daha fazla bilgi edinebilirsiniz.

Serdar KARAOĞLU

